www.turkishstudies.net/religion

Turkish Studies - Comparative Religious Studies

eISSN: 2667-5544

Research Article / Araştırma Makalesi

Meânî Kurallarının Kur'ân Meâllerine Yansıması

Reflection of Rules of Maānī on Qur'ānic Translations

Tunahan Erdoğan[*] - Kübra Yüce[**]

Abstract: The Qur'ān was revealed with a challenge (taḥaddī) that no one could ever have done better, no matter how much effort was put into it, and that it was a source of pride for a society that had superior qualities in language and poetry, and was distinguished by its eloquence and fluency. This challenge was a miracle given to the Prophet (pbuh) that would continue until the Day of Judgment and was also accepted as proof of his prophethood. Ali al-Rummānī (d. 384/994) and the rhetoricians who followed him divided eloquence into three categories: the highest, the lowest and the middle. According to this division, whether the highest level of eloquence is the degree of miraculousness or not, this rank is only specific to the Qur'ān. I'cāz means the dispersion about the Qur'ān, "the feature of the Qur'ān that the next one does not occur due to its literary superiority and richness of content". The issues about the miraculousness of the Qur'ān have been under the name of miraculousness of the Qur'ān since the second century of the Hijra, and this has continuously accelerated the science of eloquence. The basic starting point for scholars such as Abu Bakr al-Bāḳillanī (d. 403/1013), Abdulḳāhir al-Jurjānī (d. 471/1078-79) and Fakhr al-Dīn al-Rāzī (d. 602/1012) in compiling dairy products for eloquence is the Qur'ān's to reveal its miraculousness is to try to determine where it is told, felt and where this miraculousness originates from. In addition to all these, with the conversion of various nations to Islam in the financial process, the translation of the Qur'ān into different languages has emerged as an inevitable need and the Qur'ān has been translated into various languages. Translation has been defined as "the process of transferring a text and message produced in a source language to another language (target language) in terms of its structure, meaning and functional range and usability in the same direction; the product that emerges as a result of this process." The statement "equivalence continues" in the definition indicates that not all elements in the source text can be completely transferred to the target language and expressed exactly as they are. While this is the case in any literary translation text, it has not been deemed possible by both commentators and linguists to claim that the Quran, which is considered miraculous in terms of eloquence and fluency, can be translated into another language without any loss of wording or meaning. In this context, it is seen that many translation writers, especially Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (d. 1878-1942), hesitate to use

[*] Sorumlu Yazar: Dr. Öğr. Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü

Corresponding Author: Asst. Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Faculty of Theology, Department of Basic Islamic Sciences

ORCİD 0000-0003-3374-6063

tunahanerdogan1234@hotmail.com

[**] Yüksek Lisans Öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Graduate Student, Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Institute of Social Sciences, Department of Basic Islamic Sciences

ORCİD 0000-0003-0747-8077

kbdamarcan@gmail.com

Cite as/ Atıf: Erdoğan, T. & Yüce, K. (2025). Meânî kurallarının Kur'ân meâllerine yansıması. *Turkish Studies - Religion*, *20*(2), 411-427. https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.80862

Received/Geliş: 21 February/Şubat 2025

Accepted/Kabul: 26 June/Haziran 2025

Published/Yayın: 30 June/Haziran 2025

Checked by plagiarism software

CC BY NC

the word translation for the translations of the Qur'ān for which they have copyrights, and use the "meâl" method, which means "reducing something". What is important in translation is that if there is a unique part in the text from another source, translators should have these effects. In this context, it is unthinkable for someone who wants to write a translation of the Qur'ān to be unaware of the science of rhetoric and its rules. A large number of translations produced from the Republican period to the present have been stated. The translations in question have been criticized from various aspects. Among these points, the number of studies conducted on how the places where there is a loss of rhetoric are found are seen to be quite few. It has been discussed to what extent the meaning, which is an important part of this successful science of rhetoric, is reflected in the translations of the Qur'ān. Because the subtleties and secrets of the Arabic language are known thanks to the science of rhetoric. The miraculousness of the Qur'ān is also understood through eloquence. The rules and examples given for these rules were selected as different as possible from the previously separated verses. In the study, the extent to which the rules for the protection of the meaning of the books of eloquence were reflected in the Qur'ānic translations was taken with the comparative data analysis method. As a result of the comparisons, translations that managed to reflect the most accurate signs to Turkish, whose eloquence they were not sure of, were determined. When we determined that it could not be reflected by any translation that was not meaningful, we presented new translation examples. According to the findings, it was determined that there was an integrity in techniques such as footnotes and parentheses expressing the eloquent meaning. In addition, it was noticed that the translations of the translations found suitable varied from verse to verse, so it was concluded that a cookbook could not be preferred.

Structured Abstract In the dictionary, eloquence is an infinitive meaning "the speech being fluent, clear and beautiful". Eloquence has been used in two meanings, one as "meleke" and the other as "knowledge". The meaning of meleke refers to the ability to "speak beautifully and effectively". As a branch of science, eloquence examines the rules, procedures and principles of speaking properly and appropriately. In his work called *Telkhīsü'l-miftâḥ*, where he defines eloquence in theology and in the mutakallim separately, Hatîb al-Qazwînî (d. 739/1338) defines eloquence in theology as "being eloquent and in accordance with the requirements of the situation." In other words, it is the speech being uttered flawlessly and sufficiently, at the right place and time, in accordance with the conditions and situation. Ali al-Rummānī (d. 384/994) and the rhetoricians who followed him divided eloquence into three levels: the highest, the lowest and the middle. According to this division, the highest level of eloquence is the level of i'jāz, and this level is specific to the Qur'an only. When used for the Qur'ān, the term i'jāz means "the characteristic of the Qur'an that its equivalent cannot be created due to its literary superiority and richness of content." Issues regarding the miraculousness of the Qur'an began to enter the agenda of Islamic scholars under the name of i'jâzu'l-Qur'an from the second century of the Hijra and accelerated studies on the science of eloquence. In fact, the basic starting point of scholars such as Abu Bakr al-Bāḳillanī (d. 403/1013), Abdulḳāhir al-Jurjānī (d. 471/1078-79) and Fakhr al-Dīn al-Rāzī (d. 602/1012) in writing works on rhetoric was to reveal, understand, feel the miraculousness of the Qur'ān and try to determine where this miraculousness originated from. Indeed, the Qur'an was revealed with a challenge (taḥaddī) that no one like it could be produced no matter how much effort was made in a society that had superior qualities in language and poetry, distinguished itself with its eloquence and fluency, and that this was considered a source of pride. This challenge was accepted as a miracle given to the Prophet (pbuh) that would continue until the Day of Judgment and was also accepted as proof of his prophethood. In addition to all these, with the conversion of various nations to Islam throughout history, the need to translate the Qur'ān into different languages has emerged as an inevitable necessity, and the Qur'ān has been translated into various languages. In the dictionary, translation means "to translate from one language to another". Translation is defined as "the process of transferring a text and message produced in a source language to another language (target language) by trying to provide equivalence in terms of structure, meaning and function; the product that emerges as a result of this process". The expression "trying to provide equivalence" in the definition indicates that not all elements in the source text can be completely transferred to the target language and expressed exactly as they are. In particular, it is not possible to transfer literary finesse, richness and linguistic arts to the target language without losing 'meaning, eloquence and aesthetics', and translations of texts with this content cannot replace the original. While this is the case in any literary translation text, it has not been deemed possible by both commentators and linguists to claim that the Qur'ān, which is considered miraculous in terms of eloquence and fluency, can be translated into another language without losing wording or meaning. In this context, it is seen that many translation writers in our country, especially Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (d. 1878-1942), hesitate to use the word translation for the Qur'ān translations they have written and use the concept of "meâl", which means "to reduce something". However, it should be the inevitable responsibility of

all translation writers to try to reflect the superior eloquence of the Qur'ān and the meaning intended in the verses in the most beautiful and closest way to the truth in Turkish translations. For this, the qualities that a translator should have should be found primarily in translation writers. There are many studies that examine the translations written in our country from the Republican period to the present day from various aspects. In this study, it is discussed to what extent the rules of meaning, which are an important part of the science of eloquence, are reflected in the translations of the Qur'ān. Because the subtleties and secrets of the Arabic language are known thanks to the science of eloquence. The miraculousness of the Qur'ān is also understood through eloquence. The rules discussed in this study and the examples given for these rules are, as far as possible, the verses examined in previous studies.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Rhetoric, Semantic, Qur'ān, Translation, Qur'ān translations.

Öz: Kur'ân, dil ve şiirde üstün meziyetlere sahip olup belâgat ve fesâhat yönleri ile temayüz eden ve bunun iftihar vesilesi sayıldığı bir toplumda ne kadar çaba harcansa da kendisinin bir benzerinin getirilemeyeceği şeklinde bir meydan okuma (tehaddî) ile nâzil olmuştur. Bu meydan okuma Hz. Peygamber'e (s.a.v.) verilen ve kıyamete kadar devam edecek bir mucize olup aynı zamanda nübüvvetinin ispatı olarak kabul edilmiştir Ali er-Rummânî (öl. 384/994) ve onu takip eden belâgatçılar belâgatı en yüksek, en düşük ve orta olmak üzere üç dereceye ayırmıştır. Bu taksimata göre belâgatın en yüksek seviyesi i'câz derecesi olup bu makam sadece Kur'ân'a mahsustur. İ'câz Kur'ân hakkında kullanıldığında "Kur'ân'ın, sahip olduğu edebî üstünlük ve muhteva zenginliği sebebiyle benzerinin meydana getirilememesi özelliği" demektir Kur'ân'ın i'câzına dair meseleler i'câzu'l-Kur'ân adı altında hicrî ikinci asırdan itibaren İslâm âlimlerinin gündemine girmeye başlamış ve belâgat ilmine dair çalışmalara ivme kazandırmıştır. Ebû Bekr el-Bâkıllânî (öl. 403/1013), Abdulkāhir el-Cürcânî (öl. 471/1078-79) ve Fahreddin er-Râzî (öl. 602/1012) gibi âlimlerin belâgata dair eserler telif etmelerinde temel hareket noktası Kur'ân'ın i'câzını ortaya koymak, anlamak, hissetmek ve bu i'câzın nereden kaynaklandığını tespit etmeye çalışmaktır. Tüm bunların yanında tarihsel süreçte çeşitli milletlerin Müslüman olmasıyla birlikte Kur'ân'ın farklı dillere aktarılması kaçınılmaz bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmış ve Kur'ân çeşitli dillere tercüme edilmiştir. Çeviri "Bir kaynak dilde üretilmiş metin ve iletiyi yapı, anlam ve işlev düzleminde eşdeğerlik sağlamaya çalışarak başka bir dile (erek dile) aktarma işlemi; bu işlem sonucu ortaya çıkan ürün." şeklinde tarif edilmiştir. Tarifte geçen "eşdeğerlik sağlamaya çalışarak" ifadesi, kaynak metindeki bütün ögelerin hedef dile tamamen aktarılamayacağına ve aynen ifade edilemeyeceğine işaret etmektedir. Herhangi bir edebî çeviri metninde durum böyle iken belâgat ve fesâhat yönü ile mu'ciz olan Kur'ân'ın, başka bir dile lafız veya anlam kaybı olmadan tercümesini iddia etmek hem müfessirler hem de dil bilimciler tarafından mümkün görülmemiştir. Bu bağlamda ülkemizde başta Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (öl. 1878-1942) olmak üzere pek çok meâl yazarının telif ettikleri Kur'ân çevirileri için tercüme kelimesini kullanmaktan çekinerek "bir şeyi eksiltmek" anlamına gelen "meâl" kavramını kullandıkları görülmektedir. Çeviride önemli olan bir diğer unsur kaynak dildeki metin kendine özgü bir uzmanlık gerektiriyorsa mütercimler bu bilgiye de sahip olmalarıdır. Bu doğrultuda Kur'ân meâli yazmak isteyen bir kimsenin belâgat ilminden ve kurallarından habersiz kalması düşünülemez. Cumhuriyet döneminden günümüze kadar ülkemizde çok sayıda meâl yazılmıştır. Söz konusu meâller çeşitli yönlerden eleştirilmiştir. Bu eleştiriler arasında belâgat kurallarının meâllerde ne şekilde yer bulduğuna dair yapılan çalışma sayısı oldukça az görünmektedir. Bu çalışmada belâgat ilminin önemli bir bölümü olan meânî kurallarının ne ölçüde Kur'ân meâllerine yansıtıldığı ele alınmıştır. Zira Arap dilinin incelikleri ve sırları belâgat ilmi sayesinde bilinmektedir. Kur'ân'ın i'câzı da belâgat ile anlaşılmaktadır. Çalışmada ele alınan kurallar ve bu kurallara verilen örnekler mümkün mertebe önceki çalışmalarda incelenen âyetlerden farklı seçilmiştir. Çalışmada belâgat kitaplarının meânî bölümlerindeki kuralların Kur'ân meâllerine ne ölçüde yansıtıldığı mukayeseli veri analizi yöntemiyle ele alınmıştır. Karşılaştırmalar sonucunda belâgat unsurlarını Türkçeye en doğru haliyle yansıtmayı başarabilen meâller tespit edilmiştir. Meânî kurallarının herhangi bir meâl tarafından yansıtılamadığını tespit ettiğimizde ise tarafımızca yeni çeviri örnekleri sunulmuştur. Bulgulara göre belâgî anlamı yansıtma noktasında dipnot parantez gibi tekniklerde bir bütünlük bulunmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca uygun bulunan tercümelerin meâller arasında âyetten âyete değişiklik gösterdiği fark edilmiş dolayısıyla baştan sona bir meâlin tercih edilemeyeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belâgatı, Belâgat, Meânî, Kur'ân, Çeviri, Meâl.

Giriş

Kaynak ve hedef dil arasında bir aracı olarak konumlandırılan çevirmenlerde aranan vasıflardan biri her iki dile hâkim olmalarıdır. Ayrıca kaynak dildeki metin kendine özgü bir uzmanlık gerektiriyorsa mütercimler bu bilgiye de sahip olmalıdır (Göktürk, 1994, s. 17; H. Hacımüftüoğlu, 2006, s. 144; Başkan, 2008, s. 107). Kur'ân meâli yazmak isteyen bir kimsenin belâgat ilminden ve kurallarından habersiz kalması düşünülemez. Zira Arap dilinin incelikleri ve sırları belâgat sayesinde anlaşılmaktadır. Kur'ân'ın i'câz vecihlerinin kapıları yine belâgat ile aralanmaktadır (el-Cürcânî, 1375, s. 6; er-Râzî, 1424, s. 23; el-Kazvînî, 1431, s. 5; et-Teftâzânî, 1434, s. 14, t.y., s. 10). Konunun önemine binaen bu çalışmada Türkçe meâl yazarlarının, meânî kurallarını çevirilerine ne derecede yansıttıkları incelenecektir.

Cumhuriyet döneminden günümüze kadar ülkemizde yazılan meâlleri çeşitli yönleriyle inceleyen pek çok çalışma mevcuttur. Bu tür çalışmalardan biri de belâgat kurallarının Kur'ân tercümelerine ne ölçüde yansıtıldığına dair yapılan eleştirilerdir (Aydar, 1996; Akdemir, 1988; H. Hacımüftüoğlu, 2006; Üstün, 2012; Çıbıklı, 2014; Özcan, 2014; Bilgin, 2016; Tiyek, 2016; Yılmaz, 2016; Bilgin, 2017a, 2017b; Arpaçukuru, 2020; Başer & Sütşurup, 2023; Demirbaş, 2022b, 2022a). Makalenin konusuna en yakın çalışma *Söz Sanatları Açısından Meâl Problemleri* başlıklı yüksek lisans tezi görünmektedir. Bu çalışmada ise ele alınan kurallar ile bu kurallara verilen âyet örnekleri farklı seçilmiştir. Çalışmada öncelikle incelenen belâgat kuralı kısaca tarif edilmiş ardından aynı başlık altında bu kuralın bulunduğu âyet örnekleri seçilerek verilen çeşitli meâller incelenmiştir. Söz konusu kuralı en iyi yansıtan meâller tespit edilerek gerekli ise alternatif çeviri örnekleri sunulmuştur. Bu incelemeyi belâgat kurallarının ve meâllerin tamamına dayalı olarak yapmak bir makalenin sınırlarını aşmaktadır. Bundan dolayı inceleme, konuya dair meramı en iyi yansıtacak bazı örnekler üzerinde gerçekleştirilmiştir. Belâgat kuralları ve âyetler çeviriye yansıtmaya en elverişli olanlardan seçilmiştir. Çalışmada kullanılan meâller Türkçe Kur'an Mealleri internet sitesinden alınmıştır (www.kuranmeali.com, 2025).

Kur'ân'da Belâgat ve Meâle Dair Bazı Kavramlar

Belâgat

Belâgat, lugatte "varmak, bir şeyin nihayetine ulaşmak" demektir (İbn Manzûr, 1119, s. 346). Belâgat, biri "meleke" diğeri "ilim" olmak üzere iki anlamda kullanılmıştır. Meleke anlamı, "güzel ve etkili konuşma" kabiliyetini ifade etmektedir (Abbas, 1417, s. 71). İlim dalı olarak belâgat[1] ise düzgün ve yerinde söz söylemenin kâide, usul ve prensiplerini incelemektedir (İbn Manzûr, 1119, s. 346; Güler, 2015, s. 216; Bolelli, 2020, ss. 27-28; Bulut, 2021, s. 50; Kılıç, 1992, s. 380). Hatîb el-Kazvînî (öl. 739/1338) kelâmdaki ve mütekellimdeki belâgatı birbirinden ayrı olarak tarif ettiği *Telhîsü'l-miftâh* adlı eserinde kelâmdaki belâgat için "Fasîh olmasıyla birlikte sözün muktezâ-yı hâle mutâbık olmasıdır." tanımını yapmaktadır. Yani sözün tam yerinde ve zamanında, bulunduğu şart ve duruma uygun şekilde, kusursuz ve yeteri kadar söylenmesidir (el-Kazvînî, 1431, s. 8; et-Teftâzânî, 1434, s. 17; el-Merâğî, 1414, s. 35; Habenneke, 1416a, s. 129). Ali er-Rummânî (öl. 384/994) ve onu takip eden belâgatçılar ise belâgatı en yüksek, en düşük ve orta olmak üzere üç dereceye ayırmıştır. Bu taksimata göre belâgatın en yüksek seviyesi i'câz derecesi olup bu makam sadece Kur'ân'a mahsustur (er-Rummânî, 1976, s. 75).

İ'câz

İ'câz kelimesi "acz" kökünden türetilmiş olup "aciz bırakmak" anlamına gelmektedir. Kur'ân hakkında kullanıldığında terim olarak "Kur'ân'ın sahip olduğu edebî üstünlük ve muhteva zenginliği sebebiyle benzerinin meydana getirilememesi özelliği" demektir. Kur'ân'ın i'câzına dair

[1] Belâgatın bir ilim olarak işlendiği ilk eserler Abdulkâhir el-Cürcânî'nin (öl. 471/1078) *Delâilu'l-i'câz* ve *Esrâru'l-belâga'*sı olarak kabul edilmektedir. (Abbas, 1417, s. 74; Özalp, 2022, s. 126; Tabâne, 1377, s. 117)

meseleler i'câzu'l-Kur'ân adı altında hicrî ikinci asırdan itibaren İslâm âlimlerinin gündemine girmeye başlamış ve belâgat ilmine dair çalışmalara ivme kazandırmıştır. Öyle ki Ebû Bekr el-Bâkıllânî (öl. 403/1013), Abdulkāhir el-Cürcânî (öl. 471/1078-79), Fahreddin er-Râzî (öl. 602/1012) ve es-Sekkâkî (ö. 626/1229) gibi âlimlerin belâgata dair eserler telif etmelerinde temel hareket noktası Kur'ân'ın i'câzını ortaya koymak, anlamak, hissetmek ve bu i'câzın nereden kaynaklandığını (er-Râzî, 1424, ss. 26-28; Akkâvî, 2006, ss. 178-180) tespit etmeye çalışmaktır (Abbas, 1417, ss. 72-73; N. Hacımüftüoğlu, 2015, s. 27; Yavuz, 2000, s. 403). Nitekim Kur'ân, dil ve şiirde üstün meziyetlere sahip olup belâgat ve fesâhat yönleri ile temayüz eden ve bunun iftihar vesilesi sayıldığı bir toplumda ne kadar çaba harcansa da kendisinin bir benzerinin getirilemeyeceği şeklinde bir meydan okuma (tehaddî) ile nâzil olmuştur (17/88; 11/13; 2/24; 28/49; 52/34; 10/38). Bu meydan okuma Hz. Peygamber'e (s.a.v.) verilen ve kıyamete kadar devam edecek bir mucize olup aynı zamanda nübüvvetinin ispatı olarak kabul edilmiştir (el-Bâkıllânî, 1349, s. 13; er-Râfî, 1421, ss. 105-107). Meydan okuma karşısında çeşitli girişimler olsa da bunlar başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Araplar gerek diğer kavimler tarafından Kur'ân'ın tamamının veya bir parçasının benzeri getirilememiştir. Dil âlimleri Kur'ân'a muârız olanların kalem ile mücadele imkânı olmadığını fark ettikleri zaman mızraklar ile mücadeleye başladıklarını zikretmişlerdir (er-Râzî, 1424, s. 26).

Tercüme-Çeviri-Meâl

Tarihsel süreçte çeşitli milletlerin Müslüman olmasıyla birlikte Kur'ân'ın farklı dillere aktarılması kaçınılmaz bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmış ve Kur'ân çeşitli dillere tercüme edilmiştir (Aydar, 1996, ss. 177-230). Tercüme sözlükte "bir lisandan diğer bir lisana çevirmek" demektir (Sâmî, 1317, s. 395). Çeviri ise "Bir kaynak dilde üretilmiş metin ve iletiyi yapı, anlam ve işlev düzleminde eşdeğerlik sağlamaya çalışarak başka bir dile (erek dile) aktarma işlemi; bu işlem sonucu ortaya çıkan ürün." şeklinde tarif edilmiştir (İmer vd., 2011, s. 73). Tarifte geçen "eşdeğerlik sağlamaya çalışarak" ifadesi, kaynak metindeki bütün ögelerin hedef dile tamamen aktarılamayacağına ve aynen ifade edilemeyeceğine işaret etmektedir. Özellikle edebî incelik, zenginlik ve dilsel sanatları hedef dile 'mana, belâgat ve estetik' kaybı olmadan aynen aktarmak mümkün değildir ve bu muhtevaya sahip metin çevirileri orijinalinin yerine geçememektedir (Boztaş, 1998, s. 56; Yılmaz, 2016, s. 2). Herhangi bir edebî çeviri metninde durum böyleyken belâgat ve fesâhat yönü ile mu'ciz kabul edilen Kur'ân'ın, başka bir dile lafzan veya anlam kaybı olmadan tercümesini iddia etmek hem müfessirler hem de dil bilimciler tarafından mümkün görülmemiştir (ez-Zehebî, t.y., ss. 19-20; ez-Zürkânî, 1415, ss. 121-122; Demirci, 2017, ss. 33-34). Bu bağlamda ülkemizde başta Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (öl. 1878-1942) olmak üzere pek çok meâl yazarının telif ettikleri Kur'ân çevirileri için tercüme kelimesini kullanmaktan çekinerek "bir şeyi eksiltmek" anlamına gelen "meâl" kavramını kullandıkları görülmektedir (Yazır, 1995, s. 29). Bununla birlikte Kur'ân'ın sahip olduğu üstün belâgatı ve âyetlerde kastedilen anlamı en güzel ve doğruya en yakın şekilde Türkçe meâllere yansıtmaya çalışmak tüm meâl yazarlarının kaçınılmaz yükümlülüğü olmalıdır. Bunun için bir çevirmende bulunması gereken vasıflar meâl yazarlarında öncelikli olarak bulunmalıdır. Nitekim Arap dili iyi bilinmeden kaynak ve muhatap dillere vakıf olunmadan çevrilen metnin zorunlu kıldığı gereklilikleri edinmeden yapılan meâllerin çeşitli te'âruz vehimlerine sebebiyet vermesi (Bahar, 2022, ss. 567-599) söz konusu yükümlülüğü ortaya koymaktadır. Ayrıca meâl/tercüme kelimelerinin içerdikleri sorunlar sebebiyle söz konusu faaliyetlere "özlü tefsir" denilmesini teklif eden yaklaşım da aynı sebebe matuf görünmektedir (Bahar, 2022, ss. 553-559).

Meânî Kurallarının Meâllerdeki Yansıması

Kelimenin Nekra Olarak Kullanılması

Belâgat ilminde bir kelimenin ma'rife yerine nekra olarak kullanılması o kelimenin cümle içinde çeşitli anlamlar taşıdığına delalet etmektedir. Bu anlamlardan birisi miktardaki azlığı ifade etmektir. Kur'ân'da nekra olduğu için miktardaki azlığı ifade eden kelimelerden biri Tevbe sûresi

72. âyette geçen رِضْوَانٌ kelimesidir. Âyetin ilk kısmında erkek ve kadın müminler için cennet vadedilmektedir. İçindeki meskenler ve nimetler tasvir edilerek bu mekânın ebedî olduğu müjdelenmektedir. Nimetler zikredildikten sonra diğer bir müjde Allah'ın rızası/hoşnutluğudur ki âyetin devamında bunun, sayılan nimetlerden daha büyük olduğuna işaret edilmiştir (es-Sekkâkî, 1435, s. 289; el-Kazvînî, 1431, s. 22; et-Teftâzânî, 1434, s. 29; el-Merâğî, 1414, s. 127; Habenneke, 1416a, s. 405; Abbas, 1417, s. 331). Âyette, Allah'ın rızası رِضْوَانُ اللهِ şeklinde izâfet ile ma'rife olarak değil, رِضْوَانٌ مِنَ اللهِ şeklinde nekra olarak gelmiştir. Kelime, nekra olarak geldiği zaman taşıdığı taklîl yani "Allah'ın azıcık rızası tüm bu nimetlerden daha mühim, daha büyük ve daha kıymetlidir." anlamı meâllere yansıtılmalıdır. Burada yalnızca "rıza" veya "hoşnutluk" kelimesini kullanmak âyetteki belâgatın göz ardı edilmesine sebep olmaktadır. Söz konusu âyet için yukarıdaki anlama en yakın ifadeleri kullanan meâller tespit edebildiğimiz kadarıyla şu şekildedir:

"Allah'ın bir rızası…" (Yavuz, 2024, 9/72), *"Allah'ın bir rıdvanı…"* (Yazır, 2024, 9/72), *"Allah tarafından bir hoşnutluk…"* (İzmirli, 2024, 9/72), *"Allah'tan bir rıza/hoşnutluk…"* (Özdemir, 2024, 9/72), *"Allah katından bir rıdvan…"* (Kuntman, 2024, 9/72), *"Allah tarafından olan bir rıza…"* (Bilmen, 2024, 9/72), *"Allah'ın bir hoşnutluğu…"* (Öztürk, 2024, 9/72).

Âyetteki belâgat unsurunu Türkçeye en yakın şekilde yansıtan meâller genellikle "bir" kelimesi kullanmıştır. Cümlede geçen "bir" kelimesi "müfretlik" anlamı yerine "azlık" anlamında anlaşılırsa bu kullanım makul görülebilir. Ancak kanaatimizce tercüme esnasında âyetteki "azlık" anlamına lafzan da işaret edilirse belâgat açısından daha uygun bir meâl ortaya konulmuş olacaktır. Bu noktada âyet için verilebilecek meâl önerilerimiz şu şekildedir:

"Allah'ın azıcık razı olması…, "Allah tarafından az bir hoşnutluk…", "Allah'ın küçücük bir rızası…"

Aynı belâgat kuralının bulunduğu âyetlerden biri de Câsiye sûresi 32. âyettir. Bir önceki âyetten itibaren kâfirlere hitap edilmekte; kendilerinin, kıyamet günü السَّاعَةُ hakkındaki itikatlarını إِنْ نَظُنُّ إِلَّا ظَنًّا diyerek ortaya koyduğu haber verilmektedir. Kelime nekra olduğu için "azlık" ve "zayıflık" anlamı burada da mevcuttur (el-Kazvînî, 1431, s. 23; et-Teftâzânî, t.y., s. 58, 1434, s. 29; el-Merâğî, 1414, s. 128). Dolayısıyla "zan" kelimesinin bazı meâllerde olduğu gibi sadece "bir zan" olarak tercüme edilmesi nispeten eksik bir çeviri olacaktır. Bu zannın zayıflığının da meâle yansıtılması uygun olacaktır. İncelediğimiz meâller arasında kâfirlerin zannındaki zayıflığı yansıtan çeviriler aşağıda verilmiştir:

"…boş bir zan ve tahmin" (Parlıyan, 2024, 45/32), *"…bir düşünceden, bir tasavvurdan ibaret"* (Tekin, 2024, 45/32), *"…birtakım tahminler"* (Külünkoğlu, 2024, 45/32), *"…bir varsayım"* (Aktaş, 2024, 45/32), *"…zan ve tahmin ederek düşünüyoruz"* (İzmirli, 2024, 45/32), *"…birtakım zanlarımız yok değil"* (Kısa, 2024, 45/32), *"…boş bir laf"* (Türk, 2024, 45/32), *"…sadece bir evham"* (Çavdar, 2024, 45/32), *"…sadece (bir kuruntu) sanıyoruz"* (Ateş, 2024, 45/32).

Verilen meâller genel olarak zandaki zayıflığa işaret etse de kanaatimizce bu meâller tekrar gözden geçirilmelidir. Çünkü âyette zannın zayıflığı bilinmektedir, ancak Parlıyan ve Türk meâlinde verildiği şekilde "boş" olduğuna işaret edecek bir lafız kullanılmamıştır. Külünkoğlu meâlinde ise çoğul olarak tercüme gerektirecek bir durum olmadığı halde "tahminler" şeklinde çoğul bir kelime kullanılmıştır. İzmirli meâlinde geçen "zan ve tahmin ederek düşünmek" Türkçede yaygın olmayan bir kullanımdır. Türk'ün "boş bir laf" şeklindeki tercümesi âyetin lafzında bulunmamaktadır. Tekin meâlindeki "bir düşünceden, bir tasavvurdan ibaret" şeklinde tercümesi hem lafız hem meânî açısından uygun görünmektedir.

Kelimenin Ma'rife Olarak Kullanılması

Elif-lâm takısı ile ma'rife olarak kullanılan kelimeler cümle içinde çeşitli anlamlar kazanmaktadır. Kelime şâyet cins anlamı ifade ediyor ve başındaki harf-i ta'rîfle de istiğrâk anlamı kastediliyorsa bu durumda o cinsten bütün fertlerin kastedildiği anlaşılmalıdır. 'Asr sûresinde إِنَّ

الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ âyetinde geçen الإِنْسَانَ kelimesi ma'rife olup başındaki elif-lâm takısı istiğrâk anlamı taşımaktadır.(İbn Cebir, t.y., s. 747; İbn Ahmed, 1417, s. 208; İbnü's-Serrâc, t.y., s. 112; İbn Müsennâ, 1381, s. 310; el-Kazvînî, 1431, s. 21; et-Teftâzânî, 1434, s. 28; el-Merâğî, 1414, s. 120; Habenneke, 1416a, s. 438; Abbas, 1417, s. 316; Kara & Fazlıoğlu, 2020, s. 123). Bu bağlamda âyette geçen ibarede *"tüm insanlar"* anlamı mevcuttur. İncelediğimiz meâllerin genellikle ifadeyi *"insan"* şeklinde tercüme ettiği ve işaret edilen istiğrâk anlamını tam manasıyla çeviriye yansıtmadığı görülmektedir. Her ne kadar "insan" kelimesi Türkçede "birden çok olan varlıklara verilen ad" olarak cins isim (Hengirmen, 2006, s. 117) kapsamına girse de elif-lâm takısının taşıdığı istiğrâk anlamının ek bir ifade ile çeviriye yansıtılması uygun görünmektedir.

Bazı meâller ise insan kelimesini birtakım sıfatlarla niteleyerek âyetin cins isim ifade etme yönünü göz ardı etmiştir. *"Muhakkak ki, (o asırda) insan ziyandadır",* (Fırat, 2024, 103/2) *"(onun değerini takdir etmeyen; "Nasıl olsa ilerde günahlardan vaz geçerim, ibadetlerimi yaparım" diyerek vakit varken tevbe edip bağışlama dilemeyen gâfil) İnsan",* (Kuntman, 2024, 103/2), *"(Kendine zulmeden) insan"* (Külünkoğlu, 2024, 103/2)*, "İnsanlar, (o çağda)"* (Sağlam, 2024, 103/2).

Âyetteki elif lam ile marife olan insan kelimesindeki istiğrâk anlamını ihmal etmeyen çeviriler şu şekilde sıralanabilir:

"İnsanoğlu gerçekten ziyandadır!" (Kısa, 2024, 103/2)*, Tüm insanlar, kesinlikle büyük bir ziyan içerisindedir."* (Türk, 2024, 103/2)*, "İnsanlık hüsranda."* (Piriş, 2024, 103/2).

Meâller arasında Türk'ün "*Tüm insanlar*" ifadesiyle yaptığı çeviri insan kelimesinin ma'rifelikten dolayı kazandığı anlamı taşıyan en yakın tercüme olarak görünmektedir.

İstiğrâk, hakîkî ve örfî olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Örfî istiğrâk örfün çizdiği sınırlardaki unsurları kaplarken hakîkî istiğrâk ise kelimenin lugat manası içine giren tüm unsurları kaplar (el-Kazvînî, 1431, s. 21; Bulut, 2021, s. 378). En'âm sûresi 73. âyette geçen الْغَيْبِ ve الشَّهَادَةِ kelimeleri elif-lâm takısı ile ma'rife olup hakikî istiğrâk anlamı taşımaktadır (el-Kazvînî, 1431, s. 21; et-Teftâzânî, 1434, s. 228, t.y., s. 55; el-Merâğî, 1414, s. 120; Habenneke, 1416a, s. 438). Âyet için verilen meâller incelendiğinde الْغَيْبِ ve الشَّهَادَةِ kelimeleri genellikle "*görünen-görünmeyen/gayb-şehadet/gizli-açık*" ifadeleri ile tercüme edilmiştir. Bu ifadeler lafzî olarak doğru tercümeler olsa da hakîkî istiğrâk anlamını tam olarak karşılayamamaktadır. Söz konusu belâgat kuralına en yakın tercüme, Çavdar tarafından *"O idrak kapsamına giren ve girmeyen her şeyi bilir."* (Çavdar, 2024, 6/73) ifadeleri ile verilmiştir. Tercümede geçen *"her şey"* ifadesiyle gayb ve şehâdet kelimelerinin ma'rifelik dolayısıyla kazandığı "tamamını kapsama" anlamı Türkçeye yansıtılmıştır.

Müsnedün İleyhin İsm-i İşâretle Ma'rife Olarak Kullanılması

Müsnedün ileyh, هذا، ذاك، ذلك gibi ism-i işâretlerden herhangi biri ile ma'rife olarak zikredilebilmektedir. Bu durumda cümle, aslî anlamına ek olarak bazı farklı anlamlar kazanabilmektedir. Şâyet müsnedün ileyh, ذلك، تلك gibi uzağa işaret eden ism-i işâretlerden herhangi biriyse ve bununla yakındaki bir nesneye işaret edilirse bu durumda söz konusu ibarenin kazanabileceği anlamlardan birisi ta'zîm olmaktadır (Abbas, 1417, s. 304; Habenneke, 1416a, s. 417). Bakara sûresi 2. âyette uzak ism-i işâret kullanılarak ذٰلِكَ الْكِتَابُ ifadesiyle Kur'ân'a işaret edilmiştir. Aslında yakında bulunan Kur'ân'a, uzağa işaret için kullanılan bir isimle işaret edilerek Kur'ân'ın mertebesinin ne kadar yüce olduğu vurgulanmaktadır (es-Sekkâkî, 1435, s. 277; el-Kazvînî, 1431, s. 20; et-Teftâzânî, 1434, s. 27; el-Merâğî, 1414, s. 115; Habenneke, 1416a, s. 423). Âyetin tercümesinde söz konusu ta'zîm üslubunun olabildiğince Türkçeye yansıtılması gerekmektedir. İncelediğimiz meâller arasında kitabın yüceliğine vurgu üslubuna en yakın tercümeler aşağıda verilmiştir. Bu meâller arasında Öztürk'e ait çeviri dikkat çekmektedir. Nitekim çeviride diğer meâllerden farklı olarak hem kitaba vurgu yapılmış hem de ism-i işârette mevcut olan hitap zamirinin taşıdığı anlam ihmal edilmemiştir.

"Bu, o kitaptır ki…" (Yavuz, 2024, 2/2)*, "İşte sıhhatinde hiç şüphe olmayan kitap ki…"* (Said, 2024, 2/2)*, İşte o kitap…"* (Yazır, 2024, 2/2)*, "Bu o kitaptır ki…"* (Çantay, 2024, 2/2)*, "İşte bu, o Kitaptır ki…"* (Hayrat Neşriyat, 2024, 2/2)*, "İşte o (yüce) kitap (Kur'an)…"* (Çelik, 2024, 2/2)*, "İşte şu kitap"* (Kısa, 2024, 2/2)*, "İşte bu, kitap ki…"* (Bilmen, 2024, 2/2)*, İşte kitap…"* (Yıldırım, 2024, 2/2)*, "İşte sana o kitap!"* (Öztürk, 2024, 2/2).

Âyette yer alan ism-i işârete "o" veya "bu" anlamını vermekle yetinen meâller de mevcuttur. Bu meâllerin Kur'ân'a işaret etmekle yetindiği ve ism-i işâretin taşıdığı ta'zîm anlamını yansıtamadığı anlaşılmaktadır. Meânî ilmi açısından noksanlık oluşturan bu durum meâl okurları için eksik anlaşılmaya sebep olacaktır. Ta'zîm anlamı yansıtamayan meâller aşağıda verilmiştir:

"O kitap (Kur'an); onda asla şüphe yoktur" (Okuyan, 2024, 2/2)*, "Bu kitâb (Hak tarafından gönderilmiş oldığında) şek ve şübhe olmayan kitâbdır."* (Tevfik, 2024, 2/2)*, "Bu, kendisinde şüphe olmayan kitaptır."* (Diyanet İşleri (Yeni), 2024, 2/2).

Müsnedün ileyhin ism-i işâret ile ma'rife olduğu durumlarda "dikkat çekme" amacı da bulunabilmektedir. Şöyle ki; ism-i işâret ile kendisine işaret edilen kişi, öncesinde birtakım sıfatlarla nitelendirilip mezkûr sıfatlardan sonra bu kişiye ism-i işâret ile işaret edilip hakkında birtakım hususiyetler bildirilebilir. Bu durumda cümlenin taşıdığı anlamlardan biri, o kişinin bahsi geçen sıfatlarından dolayı ism-i işâretten sonraki hususiyetlere lâyık konuma geldiğine dikkat çekmek olacaktır. Bakara sûresinin 5. âyetinden önceki âyetlerde "iman edenler" için gayba iman etme, namazı ikâme etme, zekât verme gibi sıfatlar zikredilmiştir. 5. âyette ise bu kimselerin bundan sonra zikredilecek olan "dünyada hidâyet üzere olma ve ahirette kurtuluşa erme mükâfâtını", zikredilen sıfatlarla muttasıf olmalarından dolayı hak ettiklerine dikkat çekilmiştir. Âyete bu anlamı kazandıran o sıfatlarla muttasıf kimselere أُولَٰئِكَ ile işaret edildikten sonra hak ettikleri mükâfâtın zikredilmesidir (et-Teftâzânî, t.y., s. 45, 1434, s. 224; el-Merâğî, 1414, s. 116; Habenneke, 1416a, s. 423; Abbas, 1417, s. 395). Âyet için bu manaya yakın olarak verilen meâller şunlardır:

"Rableri tarafından gösterilen doğru yol üzerine olanlar ancak onlardır ve kurtuluşa erenler de yalnızca onlardır." (Kur'an Yolu (Diyanet İşleri), 2024, 2/5)*, "İşte onlar rablerinden gelen kusursuz bir rehberliğe tâbidirler; ve işte onlar, evet onlardır sonsuz mutluluğa erenler."* (Kur'an Yolu (Diyanet İşleri), 2024, 2/5).

Mef'ûlün Hazfedilmesi

Meânî terimi olarak hazif, bir ibarede kelimelerden bir veya birkaçının ya da bazı cümlelerin zikredilmemesidir. Sözün zikredilmesi gereken yerde hazfedilmesi meânî ilmi açısından birtakım anlamlar taşımaktadır. Hazif bazen mef'ûlde gerçekleşir ve mef'ûlün genelliğini ifade eder. Yûnus sûresi 25. âyette وَاللهُ يَدْعُوا إِلَى دَارِ السَّلَامِ ile Allah Teâlâ'nın Dâru's-selâm'a davet ettiği haber verilmekte ancak müteaddî olan يَدْعُوا fiilinin mef'ûlü zikredilmeyerek kimleri davet ettiği bildirilmemektedir. Burada mef'ûlün zikredilmemesi umum anlamı ifade etmektedir. Çünkü cennete olan çağrı tüm insanları kapsamaktadır. Türkçede nesne olarak tanımladığımız ve âyette zikredilmeyen mef'ûl, "bütün insanları" ifadesidir (İbn Süleymân, 1423, s. 236; el-Kazvînî, 1431, s. 44; et-Teftâzânî, t.y., s. 110, 1434, s. 47; el-Merâğî, 1414, s. 96; Abbas, 1417, s. 283; Bolelli, 2020, s. 397). Meâllerde "kullarını" (Çakır, 2025, 10/25), "insanı" (Aktaş, 2025, 10/25), "insanları" (Yıldırım, 2025, 10/25), "sizleri" (Hayrat Neşriyat, 2025, 10/25), "istediğini" (Said, 2025, 10/25) şeklinde tercümeler mevcuttur. Ancak anlamın metne bu şekilde yansıtılması metinde bulunmayan bir ya da daha fazla kelimenin metne dâhil edilmesini gerektirmektedir. Hazfedilen mef'ûlün metne dâhil edilerek tercüme edildiği meâllere örnek olarak şunlar zikredilebir:

"Allah kullarını…" (Kısa, 2024, 10/25), *"Allah insanları..."* (Parlıyan, 2024, 10/25).

Bazı meâllerin literal tercümeye sadık kaldığı ve mef'ûlün hazfinin ifade ettiği genellik anlamını metne yansıtmadığı görülmektedir. Bu meâllerde genelliği ifade etmek amacıyla herhangi bir ifade kullanılmamıştır. Literal tercüme yapılarak mef'ûlün zikredilmediği meâllerde "genellik"

anlamının Türkçeye de aynı şekilde yansıtıldığı söylenebilir. Hazfedilen mef'ûlün metne sadık kalarak tercüme edildiği meâllerde anlam şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

"Allah, selamet yurduna çağırıyor…" (Yazır, 2024, 10/25)*, Allah, esenlik yurduna çağırır..."* (Diyanet İşleri (Yeni), 2024, 10/25)*, "Allah, selamet yurduna çağırır…"* (Fırat, 2024, 10/25)*, "Allah; esenlik yurduna çağırır…"* (Ateş, 2024, 10/25)*, "Allah, esenlik yurduna çağırır…"* (Öztürk, 2024, 10/25).

Ancak bu tercih, okuyucunun kastedilen "genellik" anlamını tam olarak fark edememesi gibi bir tehlike barındırabilir. Bu sebeple hazfin ifade ettiği genellik anlamını okuyucunun fark etmesini sağlamak amacıyla ilgili kelimenin parantez içerisinde verilmesi uygun bir tercih olarak düşünülebilir. Nitekim Külünkoğlu ve Hayrat Neşriyat meâlleri hazfedilen mef'ûlün anlamını parantez içinde vermektedir:

"Allah (insanı)…" (Külünkoğlu, 2024, 10/25), *"Allah (sizleri)…"* (Hayrat Neşriyat, 2024, 10/25).

Bazı meâllerde ise hazfedilen mef'ûlün, meâl yazarının itikâdî-kelâmî tercih ve te'vîline uygun bir şekilde metne yansıdığı görülmektedir. Örneğin *"Allâh istediğini dâru's selâma da'vet ider"* (Said, 2024, 10/25) şeklindeki meâlde asıl metinde bulunmayan "istediğini" kelimesinin metne dâhil edilerek çevrilmesi meâl okuyucusunu cebrî bir anlayışa sevk etme tehlikesi barındırabilir.

Kastedilen şeyin muayyen olması sebebiyle de mef'ûl hazfedilebilmektedir. Kehf sûresi 2. âyette لِيُنْذِرَ بَأْسًا شَدِيدًا cümlesi geçmektedir. Âyette şiddetli/çetin bir azap yani ikaz edildikleri şey zikredilmiştir. Uyarılan kişiler yani birinci mef'ûl ise zikredilmemiştir. Burada ikaz edilen, korkutulan kişiler kâfirler olup muayyendir (Habenneke, 1416a, s. 344). Âyet için verilen meâller, hazfedilen mef'ûle "inkârcılar", "kâfirler", "insanlar" şeklinde çeşitli kavramlarla işaret etmiştir:

"kafirlere" (Gölpınarlı, 2024, 18/2)*, "(Allah onu, inkâr ve isyan ehlini)"* (Akgül, 2024, 18/2)*, "(Kâfirlere)"* (Sağlam, 2024, 18/2)*, "(insanları)"* (Yazır, 2024, 18/2)*, "(inkâr edenleri)"* (Hayrat Neşriyat, 2024, 18/2).

Fasl

Kesmek, ayırmak, uzaklaştırmak anlamına gelen fasl (Fîrûzâbâdî, 1429, s. 1250), belâgat ıstılahı olarak bir cümleyi diğer bir cümleye atfetmeyip ayırmak demektir (es-Sekkâkî, 1435, s. 357; el-Kazvînî, 1431, s. 59; et-Teftâzânî, 1434, s. 441; el-Merâğî, 1414, s. 169; Abbas, 1417, s. 411; Akkâvî, 2006, s. 618; Bolelli, 2020, ss. 333-334; Bulut, 2021, s. 100). Fasl gerektiren durumlardan birisi iki cümle arasında kemâl-i ittisâl bulunmasıdır. İki cümle arasında kemâl-i ittisâlin bulunduğu durumlardan biri de ikinci cümlenin ilk cümlede kapalı olan bir hususu beyân etmesidir. Yani ikinci cümleyi ilk cümleye atfetmeyip faslederek ilişiğinin kesilmesi ikinci cümlenin, ilk cümlenin tamamını veya bir kelimesini beyân ve tefsir etmesinden kaynaklanmaktadır. Hûd sûresi 3. ve 4. âyetler kemâl-i ittisâl için verilen örnekler arasında yer almaktadır. 3. âyet عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ ile sona erer. 4. âyet ise إِلَى اللهِ مَرْجِعُكُمْ ile devam etmektedir. 4. âyet, 3. âyette geçen "azâb" kelimesini beyân etmektedir. Nitekim büyük günün azabı dönüşün, insanlar hakkında murat ettiği azabın en şiddetlisine kadir olan Allah'a olacağıyla beyân ve tefsir edilmiştir (el-Endelüsî, 1420, s. 121; et-Teftâzânî, 1434, s. 445).

Ancak incelediğimiz meâllerde iki âyet, iki ayrı cümle olarak yani aradaki kemâl-i ittisâl göz ardı edilerek sanki kemâl-i inkıtâ' varmış gibi tercüme edilmiştir. İki âyet arasındaki beyân ve tefsir ilişkisini ortaya koyan herhangi bir meâl tespit edilememiştir. Dolayısıyla fasl kuralını yansıtacak şekilde tarafımızca şöyle bir tercüme öneri olarak gösterilebilir:

"Eğer yüz çevirirseniz, kuşkusuz ben sizin adınıza o büyük günün azabından korkmaktayım, yalnızca Allah'a döndürüleceğiniz günün azabından."

Atıfla Kayıtlama

Atıf harflerinden ثُمَّ ilk cümlede anlatılan olayın ikinci cümlede anlatılandan ne kadar uzak olduğunu ifade etmek için kullanılmaktadır. En'âm sûresinin ilk âyetinde bu tür bir kullanıma rastlanmaktadır. Âyette ثُمَّ harfinden önce yerlerin, göklerin, aydınlık ve karanlığın yaratıcısına işaret edilerek kevnî deliller zikredilmiştir. Ardından ثُمَّ atıf harfi gelmiş ve bu kadar delilden sonra Allah'a şirk koşmanın, ona ortaklar edinmenin ne kadar uzak ve akıl almaz bir durum olduğuna işaret edilmiştir (et-Teftâzânî, 1434, s. 337). Âyetin iki parçası arasında atıf harfi olarak bulunan ثُمَّ bu uzaklığı ifade etmektedir. Bu üslubu görmezden gelip atıf harfini sadece lafzî olarak "sonra" (Gölpınarlı, 2025, 6/1; Varol, 2025, 6/1; Yavuz, 2025, 6/1; Bilmen, 2025, 6/1; Öztürk, 2025, 6/1) şeklinde tercüme etmek, hem âyetin iki parçası arasındaki insicamı aktaramama hem de atıf harfinin taşıdığı ziyade anlamı göz ardı etme riski taşımaktadır. Atıf harfinin taşıdığı manaya yakın çevirilerin bulunduğu meâller aşağıda verilmiştir:

"(Böyle olmasına rağmen)…" (Akgül, 2024, 6/1)*, "ama bunca âyet ve delillerden sonra…"* (Parlıyan, 2024, 6/1)*, "bundan sonra bile.."* (Bulaç, 2024, 6/1)*, "bunca delilden sonra…"* (Bayraklı, 2024, 6/1)*, "buna rağmen…"* (Külünkoğlu, 2024, 6/1)*, "öyle iken…"* (Diyanet İşleri (Eski), 2024, 6/1)*, "ama yine de"* (Kur'an Yolu (Diyanet İşleri), 2024, 6/1)*, "böyleyken…"* (Yazır, 2024, 6/1)*, "(Bunca hakikatten) sonra…"* (Demiryent, 2024, 6/1)*, "yine de"* (Aktaş, 2024, 6/1)*, "(bunca âyet ve delillerin zuhurundan) sonra…"* (Çantay, 2024, 6/1)*, "bu kudreti gördükten sonra…"* (İzmirli, 2024, 6/1)*, "hâl böyleyken…"* (Kısa, 2024, 6/1)*, "Bunları gördükten sonra"* (Tevfik, 2024, 6/1).

Bakara sûresi 92. âyette Hz. Mûsâ'nın kavmine hitaben وَلَقَدْ جَاءَكُمْ مُوسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ buyrularak kendilerine mucizeler gösterildiği haber verilmektedir. Aynı âyetin devamında ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ geçmekte, bunca delillere rağmen buzağıyı ilâh edindikleri haber verilmekte ve onlara hitap edilerek bu yaptıkları kınanmaktadır. Âyetteki iki cümle ثُمَّ harfi ile birbirine atfedilmiştir. Burada ثُمَّ atıf harfi, kınama ve azarlama anlamını taşımakta ve bu yaptıklarının günahlarının en büyüğü olduğuna işaret etmektedir (el-Kurtubî, 1427a, s. 254). ثُمَّ'nin "sonra" anlamına ziyade olarak manaya kattığı "vurgulu kınama" anlamı mevcuttur. Bu anlam meâllere yansıtılmalıdır. Atıf harfinin taşıdığı anlama en yakın ifadeleri kullanan meâller aşağıdaki şekildedir:

"…Musa, size açık delillerle geldi de ondan sonra tuttunuz, buzağıya taptınız," (Gölpınarlı, 2024, 2/92)*, "…onun arkasından tuttunuz o buzağı heykelini put haline getirdiniz."* (Tekin, 2024, 2/92)*, "…onun arkasından tuttunuz o buzağıya taptınız."* (Yazır, 2024, 2/92)*, "…(buna rağmen) siz onun ardından (Tura gitmesini fırsat bilerek) o buzağıya tutundunuz! (onu ilah edindiniz)"* (Kuntman, 2024, 2/92).

Yukarıdaki meâller arasında ثُمَّ harfini "rağmen" ifadesiyle Türkçeye aktaran çeviriler bulunmaktadır (Kuntman, 2024, 2/92). Bu ifadeyi kullanan diğer çevirilerin de âyette bulunan söz konusu meânî kuralını yansıttıkları söylenebilir.

Îcâz

Sözlükte "sözü kısaltmak, özetlemek" anlamında olan îcâz, bir belâgat terimi olarak "açık ve net bir şekilde az ama yeterli kelimelerle maksadı ifade etmek" demektir. Îcâz üslubu, îcâz-ı kısar ve îcâz-ı hazif olmak üzere iki çeşittir. Îcâz-ı hazif ifadeden herhangi bir unsurun çıkarılmasıyla maksadın ifade edilmesidir. Îcâz-ı hazfin muzâf, mevsuf, sıfat gibi kelâmın bir parçasında yapılması mümkündür (el-Kazvînî, 1431, s. 73; et-Teftâzânî, 1434, s. 66, t.y., s. 170; el-Merâğî, 1414, s. 182; Habenneke, 1416a, s. 26; Abbas, 1417, s. 459; Bolelli, 2020, s. 356; Bulut, 2021, s. 173).

Îcâz-ı hazif üslubu için Kehf sûresi 79. âyet misal olarak gösterilmektedir. Kehf sûresinde Hz. Mûsâ bir kimseye eşlik etmiş ve bu zat sağlam bir gemiyi tahrip etmiştir. Hz. Mûsâ bu durumu kınamıştır. (18/71) Bu zat gemiyi tahrip etme sebebini وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا *"ardlarında sağlam gemilere el koyan zorba bir hükümdar vardı"*şekilde açıklamıştır. Kehf sûresi 79. âyette geçen bu ifadeden hükümdarın gasbettiği gemilerin "*sağlam*" ve "*kusurlu olmayan gemiler*" olduğu

yani sağlam gemileri gaspettiği anlaşılır (el-Kazvînî, 1431, s. 74; el-Merâğî, 1414, s. 184; et-Teftâzânî, 1434, s. 66; Habenneke, 1416b, s. 59). Hz. Mûsâ'nın kınadığı zat فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا *"Onu kusurlu hale getirmek istedim"* diyerek gemiyi hükümdarın zulmünden kurtardığına işaret etmiştir.

Ancak âyette hükümdarın özellikle "*sağlam*" gemilere zarar verdiği lafzan zikredilmemiş hazf edilmiştir. Çeviride hükümdarın sadece "*sağlam*" gemilere zarar verdiğini belirtmek gerekmektedir. Şayet bu hazif unsuruna yer verilmezse meâl okuru için gemiye zarar verme sebebi anlaşılmayacaktır. İşaret edilen hazif unsurunu dikkate alan çeviriler mevcuttur. Bunlardan bazıları hazfedilen "sağlam" manasını parantez içinde verirken bazıları cümle içinde paranteze ihtiyaç duymadan zikretmiştir:

"sağlam gemilere…"(Kuntman, 2024, 18/79)*, "her sağlam gemiye…"* (Akgül, 2024, 18/79)*, "her (sağlam) gemiyi.."* (Varol, 2024, 18/79)*, bütün sağlam gemilere…"* (Kısa, 2024, 18/79)*, "kusursuz sefineleri…"* (Said, 2024, 18/79)*, "sağlam olan bütün gemileri..."* (Yıldırm, 2024, 18/79).

Hazfedilen şey, zikredilen şeyin sebebi olan bir cümle de olabilir. Bakara sûresinin 213. âyeti bu üsluba bir misaldir. Âyette كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللهُ النَّبِيِّنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ ۖ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ ۚ geçmektedir. İnsanlar tek bir ümmet iken kendilerine nebiler gönderilmesine sebep olan durum "فاختلفوا" "*ihtilafa düştüler*" olarak takdir ettiğimiz cümledir. Takdir edilen mana "ihtilafa düştüler, Allah da bunun üzerine peygamberler gönderdi" şeklindedir. Bunun delili ise aynı âyetin devamında geçen فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ *"hakkında ayrılığa düştükleri şey"* cümlesidir (et-Teftâzânî, 1434, ss. 488-489). Lafzan geçmeyen "ihtilafa düştüler/ayrılığa düştüler" manasını âyetteki hazif unsurunu dikkate alarak yer veren çeviriler meâllerde şu şekilde geçmektedir:

"Kimi küfre varmak sûretiyle ayrılığa düştüler de…"(Yavuz, 2024, 2/213)*, "sonra (bir kısmı küfre saparak ayrılığa düşünce)…"* (Külünkoğlu, 2024, 2/213)*, "Ayrılmaları üzerine…"*(Yazır, 2024, 2/213)*, (sonra bazıları nefislerine ve şeytana uyarak küfre saptılar)"* (Demiryent, 2024, 2/213)*, "(kimi îmân etmek kimi küfre sapmak sûretiyle ihtilâfa düşdüler). Binâen'aleyh"* (Çantay, 2024, 2/213)*, "(daha sonra ihtilâfa düştüler)"* (Hayrat Neşriyat, 2024, 2/213)*, "Derken (aralarında inanç farklılıkları ortaya çıkınca)"* (Çelik, 2024, 2/213)*, "Sonra zamanla hak dinden sapmalar başladı ve insanlar ayrılığa düştüler"* (Kısa, 2024, 2/213), *"(sonradan yoldan çıkıp parçalandı)"* (İslamoğlu, 2024, 2/213).

Itnâb

Itnâb sözü uzatmak demektir. Terim olarak maksadı ifade etmek için sözü alışılagelmiş lafızlardan daha fazla uzatmak demektir. Itnâb çeşitli şekillerde yapılabilmektedir (es-Sekkâkî, 1435, s. 388; el-Merâğî, 1414, s. 191; Habenneke, 1416b, s. 60; Abbas, 1417, s. 481; Bolelli, 2020, ss. 366-384; Bulut, 2021, s. 273). Bunlardan biri, umuma delalet eden lafızdan sonra hususa delalet eden lafzın zikredilmesidir. Bu ıtnâb çeşidi hususa delâlet edilen lafzın üstün olduğuna dikkat çekmek için yapılmaktadır. Bakara sûresi 238. âyette حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى geçmektedir. Âyette namazlara özen gösterilmesi emredilmiştir. Ardından و atıf harfi ile orta namaz zikredilmiştir. Esasen "orta namaz" da bir namaz çeşidi olup buradaki umum lafzın yani "namazların" içine dâhildir. Ancak ıtnâb yapılarak hususî olarak zikredilmesi bu namazın üstünlüğüne dikkat çekmektedir (el-Kazvînî, 1431, s. 76; et-Teftâzânî, 1434, s. 493; Habenneke, 1416b, s. 69; Abbas, 1417, s. 486; Akkâvî, 2006, s. 172). Âyete dair verilen bazı meâller *"namazlara ve orta namaza"* şeklinde tercüme ederek *"orta namaz*"ın üstünlüğüne işaret etmemiş görünmektedir (Diyanet İşleri (Yeni), 2024, 2/238; Kur'an Yolu (Diyanet İşleri), 2024, 2/238; Yorulmaz, 2024, 2/238). Aşağıda verilen meâllerin "orta namazın" üstünlüğünü bir şekilde ifade ettiği söylenebilir.

"…hele orta namaza" (Gölpınarlı, 2024, 2/238)*, "…ve (hele) orta ikindi namazını"* (Akgül, 2024, 2/238)*, "…(özellikle) orta namazı"* (Varol, 2024, 2/238)*, "Bilhassa orta (ikindi) namaza"* (Yavuz, 2024, 2/238)*, "…hele orta namaz"* (Atalay, 2024, 2/238)*, "…ve özellikle orta namaza"*

(Külünkoğlu, 2024, 2/238), *"...özellikle orta namaza"* (Yüksel, 2024, 2/238), *"...bahusus orta namazı"* (İzmirli, 2024, 2/238).

İnşâ

İnşâ lugatte "icat etmek" anlamına gelmektedir. Istılah anlamı "doğru veya yalan ihtimali olmayan söz" demektir. Talebî ve gayr-ı talebî olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Emir sigasında muktezâ-yı zâhir ise makam bakımından yukarıda olan bir kişinin daha alt seviyede olan birinden bir fiilin yapılmasını istemesidir (el-Merâğî, 1414, s. 61; Habenneke, 1416a, s. 228; Abbas, 1417, ss. 147-149; Bulut, 2021, s. 205; Bolelli, 2020, s. 229).

Emir üslubu ile talep üslubu dışında çeşitli anlamlar kastedilebilir. Bunlardan biri "tehdit" olup bir işin vukuunda fâilin zarar göreceğini ifade eden emirdir. En'âm sûresi 158. âyet, tehdit anlamında emir cümlesinin kullanımına bir örnektir (ez-Zemahşerî, 1433, s. 404; es-Sâbûnî, 1443, s. 366). Âyetin ilk kısmında inkârcıların iman etmeleri için "melekler veya Allah'ın inmesini yahut çeşitli mucizeler gösterilmesini mi bekledikleri" sorulmakta vakti gelip de bunun olacağı günde artık "imanın ve amelin fayda vermeyeceği" bildirilmektedir. Ardından tehdit üslubunda talebî inşâ cümlesi ile قُلِ انْتَظِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ buyrularak "beklemeleri" emredilmektedir. Âyetteki emir, meâni ilmine göre tehdit ifade etmektedir. Bir başka ifade ile her ne kadar burada emir kipi kullanılmış olsa da mütekellim aslında karşı taraftan bir talepte bulunmamakta onları tehdit etmektedir. Dolayısıyla bekleme fiiline emir anlamı ile "bekleyin!" şeklinde bir tercüme, âyetin taşıdığı belâgatı bir derece yansıtabildiği görülmektedir. Nitekim Türkçede emir üslubuyla da tehdit anlamı karşılanabilmektedir (Uçar, 2014, s. 138). Pek çok meâl de sadece "bekleyin" "gözetin" şeklinde bir çeviri ile yetinmiştir. Ancak bazı meâller tehdit yüklü emir anlamını ek ifadelerle karşılamıştır. Tehdit anlamını çeşitli şekillerde Türkçeye aktaran bazı tercümeler de mevcuttur:

"Ya şimdiden iman edin, ya da başınıza gelecekleri bekleyin" (Kısa, 2024, 6/158), *"...bekleyin bakalım"* (Çavdar, 2024, 6/158), *"...bekleyin (o kaçınılmaz günü)"* (İslamoğlu, 2024, 6/158), *"...bekleyedurun"* (Şimşek, 2024, 6/158), *"...Bekleyin öyleyse ahiret gününü ey inançsızlar! Biz de bekliyoruz başınıza gelecekleri."* (Parlıyan, 2024, 6/158), *"...Bekleyin öyleyse ahiret gününü ey inançsızlar! Biz de bekliyoruz başınıza gelecekleri."* (Tekin, 2024, 6/158).

Emir üslubu ile kastedilen anlamlardan bir diğeri de i'câzdır. İ'câz, muhatabın bir şeyi yapmaktan aciz kalacağını ifade etmektir. Bakara sûresi 23. âyette şüphesi olanlara, i'câz üslubu ile Kur'ân'ın bir benzerini getirmeleri emredilmiştir. Buradaki emir, şüphe sahiplerinin bunu yapmaktan aciz kaldıklarını ifade etmektedir (el-Kazvînî, 1431, s. 57; et-Teftâzânî, t.y., s. 140, 1434, s. 55; Habenneke, 1416a, s. 235; Abbas, 1417, s. 152; Bolelli, 2020, s. 244). Âyette geçen فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ ifadesi için sadece "*benzerini getirin*" şeklinde bir tercüme yerine, "getirmelerinin mümkün olmayacağını" hissettirecek şekilde bir emir cümlesi ile tercüme âyetin belâgî anlamının da meâllere yansımasını sağlayacaktır. Bu manaya yakın meâller aşağıda verilmiştir.

"...Onun (Kur'an'ın) sûrelerine benzeyen bir sûre (meydana) getirin (bakalım)!" (Akgül, 2024, 2/23), *"...Bir sûre getirin de görelim"* (Parlıyan, 2024, 2/23), *"...haydi siz de onunkilere benzer bir sûre getirin (de görelim.)"* (Türk, 2024, 2/23), *"...o zaman aynı değerde bir sûre getirin (de görelim)"* (Esed, 2024, 2/23).

İ'câz ifade eden talebî inşâ örneklerinden biri de Âl-i 'İmran sûresi 168. âyette geçmektedir. Âyette Uhud savaşına katılan müminlerin şehit olmaları üzerine savaştan geri kalanların "*bize uysalardı öldürülmezlerdi*" demelerine karşılık Allah Teâlâ قُلْ فَادْرَؤُا عَنْ أَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ buyurmuştur. Hiç kimsenin kendi ölümüne engel olamayacağı için burada meydan okuma ve muhatapları aciz bırakma anlamı mevcuttur (Habenneke, 1416a, s. 235). Bu anlama yakın şekilde verilen meâller aşağıda verilmiştir.

"...başınıza gelecek ölümü (giderebilirseniz) giderin." (Sağlam, 2024, 3/168), *"...canlarınızı ölümden kurtarınız bakalım"* (Bayraklı, 2024, 3/168), *"...(vakti geldiğinde) ölümü*

kendinizden savın bakalım!" (Külünkoğlu, 2024, 3/168)*, "...ölümden kurtulunuz görelim"* (Said, 2024, 3/168)*, "...haydi kendinizi ölümden kurtarsanıza!"* (Kısa, 2024, 3/168)*, "...haydi kendinizi ölümün elinden kurtarın bakalım!"* (Türk, 2024, 3/168).

İstifhâm

İstifhâm, daha önce bilinmeyen bir şey hakkında sorarak anlamak ve bilgi istemektir. أ - هل - ما - من - كم - istifham edatlarından bazıları olup bu edatlar bazen soru sormaktan başka anlamlar için kullanılabilmektedir. Bu manalar cümlenin siyâk ve sibâkından anlaşılmaktadır. Bu anlamlardan biri tevbîh yani azarlama ve kınama anlamıdır (el-Kazvînî, 1431, s. 52; el-Merâğî, 1414, s. 63; Habenneke, 1416a, s. 258; Abbas, 1417, s. 168; Ertuğrul, 2015, s. 166; Bolelli, 2020, s. 263; Bulut, 2021, s. 237). Yûsuf sûresi 89. âyette Hz. Yûsuf, kardeşlerinin kendisine ve kardeşi Bünyamin'e ne yaptıklarını hatırlatıp kınayarak هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ der. Âyetin devamında kardeşleri yaptıkları hatayı itiraf etmektedir. Âyetin siyak ve sibakından buradaki istifhâm harfinin "bilinmeyen bir şeyi öğrenmek için soru sorma" amacıyla kullanılmadığı; "tevbîh" yani "kınama" amacı ile kullanıldığı anlaşılmaktadır. Küçümsenmeyecek bir olay olduğuna işaret etmek için sanki "yaptığınız iş ne büyük ve ne çirkin bir işti" demektedir (el-Kurtubî, 1427b, s. 441; es-Sâbûnî, 1443, s. 562; Ertuğrul, 2015, s. 166). Âyete meâl verirken bazı meâllerde olduğu gibi lafzî bir tercüme ile sadece "*bildiniz mi*?" ya da "*biliyor musunuz*?" ifadesini kullanmak, istifhâmın taşıdığı anlamın okuyucuya eksik yansıtılmasına neden olacaktır. Âyete kınama anlamı da eklenerek verilen meâller şunlardır:

"..."Siz, Yusuf ve kardeşine bilmeden neler yaptığınızın farkında mısınız?" dedi" (Diyanet İşleri (Eski), 2024, 12/89)*, "...Yusuf ve kardeşine neler yaptığınızın farkında mısınız?" dedi."* (Çelik, 2024, 12/89)*, "..."Siz, Yusuf ve kardeşine cahilce neler yaptığınızı hatırlıyorsunuz değil mi?" dedi."* (Çavdar, 2024, 12/89).

İstifhâm harfi tecâhül yani bildiği halde bilmemezlikten gelme anlamını da taşıyabilmektedir. Bu anlam bir işi veya kişiyi küçük görmek amacıyla bilmezlikten gelmek şeklinde olabilir. Sâd sûresinde kâfirlerin kendilerine uyarıcı gönderilmesine verdikleri tepkiler zikredilir. Sûrenin 8. âyetinde ise أَأُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا ifadesi ile Hz. Peygamber hakkında kurdukları cümlelerden biri zikredilmiştir. Buradaki hemzenin lafzî manası soru anlamındaki "mı?, mi?" ekleridir. Ancak âyet bağlamında tecâhül anlamı kazanmaktadır (Habenneke, 1416a, s. 297; Ertuğrul, 2015, s. 167). Bu anlama yakın meâller şunlardır:

"...Zikir (Kur'ân), içimizden (başka kimse kalmamış da) ona mı gönderilmiş" (dediler)" (Demiryent, 2024, 38/8)*, "..."Ne yani! İçimizden (başka kimse bulunamamış da) Kitap ona mı inmiş?""* (Külünkoğlu, 2024, 38/8)*, "...Zikir (Kur'ân) aramızdan (ine ine) ona mı indirildi?" diye kalkıp gittiler."* (Hayrat Neşriyat, 2024, 38/8)*, "..."Haydi Allah bir kitap gönderdi diyelim; peki bu uyarı, aramızdan yalnızca ve özellikle ona mı indirildi?"* (Kısa, 2024, 38/8)*, "..."Bize içimizden elçi olarak bu mu seçildi? Onun elçilikte ne hakkı olabilir? İçimizde elçiliğe ondan daha layık olanlar var!" dediler."* (Çoban, 2024, 38/8)*, "...Hem bu zikir içimizden (başka kimse kalmadı da) ona mı indirildi?" dediler."* (Türk, 2024, 38/8)*, "Hem bu Kur'ân, içimizden başka kimse yokmuş gibi ona mı indirilmiş?"* (Çavdar, 2024, 38/8)*, "...ne yani, aramızdan ilâhî mesajın indirileceği bir o mu kaldı?""* (İslamoğlu, 2024, 38/8)*, "...Biz bu kadar eşraf dururken, kitap gönderilecek bir o mu kalmış!"* (Yıldırım, 2024, 38/8)*, "...O Zikr (uyarı, başka kimse kalmadı da) aramızdan ona mı indirildi?"* (Ateş, 2024, 38/8).

Sonuç

Çeviri, bir kaynak dilde üretilmiş metin ve iletiyi yapı, anlam ve işlev düzleminde eşdeğerlik sağlamaya çalışarak başka bir dile aktarma işlemi ve bu işlem sonucu ortaya çıkan üründür. Bir çeviride kaynak metindeki bütün ögeleri hedef dile mana, belâgat ve estetik kaybı olmadan aynen aktarmak mümkün görülmemektedir. Herhangi bir edebî çeviri metninde bile durum böyleyken belâgat ve fesâhat yönü ile mu'ciz kabul edilen Kur'ân'ın başka bir dile tercümesi oldukça titiz bir

çalışma gerektirmektedir. Meâl yazarlarının bu konuyu ne derece göz önünde bulundurdukları meâl okurları için oldukça önemlidir. Dolayısıyla dilimizde yazılan pek çok meâl Kur'ân'daki belâgatı yansıtabilme yönünden kritik edilmelidir.

Bu çalışma belâgatın alt dalı olan meânî kurallarının meâllere ne derecede yansıtıldığını tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır. Bir kural için örnek olarak seçilen âyete verilen meâller kıyaslanmıştır. Karşılaştırmalar sonucunda belâgat unsurlarını Türkçeye en doğru haliyle yansıtmayı başarabilen meâller tespit edilmiştir. Bazı meânî kurallarının meâller arasından herhangi biri tarafından yansıtılamadığı kanaatinde olduğumuz durumlarda ise tarafımızca yeni çeviri örnekleri sunulmuştur.

Kıyaslamalar sonucu bazı meâllerin lafzî tercüme yaparak belâgatın taşıdığı belâgî anlamı göz ardı ettiği tespit edilmiştir. Bu durum Kur'ân'ın orijinalindeki belâgatten habersiz olan meâl okuru için eksik yahut yanlış anlaşılmalara veya anlam kayıplarına sebep olmaktadır. Kimi zaman da okur, meâl yazarının kelâmî/itikâdî ya da ideolojik tercihine maruz kalabilmektedir. Bazı meâller ise Türkçenin imkânlarını kullanarak ibarenin taşıdığı anlamı en yakın şekilde Türkçeye aktarmıştır. Meâni kurallarını yansıtma noktasında kimi âyetlerin tercümesinde bazı meâllerin öne çıktığı görülmüştür. Ancak belirli bir meâlin baştan sona Kur'ân'daki meânî kurallarını yansıtabildiğini ileri sürmek mümkün değildir. Nitekim incelenen âyet örneklerinde Kur'ân'daki belâgatı yansıttığı tespit edilen meâller âyetten âyete değişiklik göstermektedir.

Âyetlerde lafzan geçmediği halde yalnızca meânî ilmi ile anlaşılan bazı anlamlar bulunmaktadır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla meâl yazarları âyette lafzan geçmeyen bu ifadeleri meâl okuruna yansıtabilmek için bazı stratejiler geliştirmiştir. Bunlar, âyette manen geçen ifadeyi meâlde lafzan zikretmek, aynı ifadenin lafzan geçmediğini belirtmek amacıyla parantez içinde zikretmek yahut dipnot ile âyetin kazandığı anlamı açıklamak şeklindedir. Meâllerde kullanılan bu üç metodun bir sisteme oturtulması gerekmektedir. Oluşturulacak olan sistem sayesinde yalnızca meânî ilmi ile anlaşılabilecek olan anlamların Türkçeye çevrilmesinde bir disiplin meydana gelecektir. Bu disiplin meâl okurunu daha doğru bir tercümeye ulaştıracaktır. Diğer taraftan meâl yazarlarının başka ilim dallarıyla birlikte genelde belâgat, özelde meânî ilimlerinde yetkinlik sahibi olması gerekmektedir. Bu disiplinlerdeki birikimlerini meâllerine yansıtabilmek için yazarların meâl yazımı sırasında hem son derece titiz davranmaları hem de dilbilimsel tefsirleri dikkate almaları gerekmektedir.

Kaynakça

Abbas, F. H. (1417). *El-belâġa fünûnuhâ ve efnânuhâ* (4. baskı, C. 1). Dâru'l-furkân.

Akdemir, S. (1988). Cumhuriyet döneminde yayınlanan Türkçe telif ve tercüme tefsirler üzerine bir değerlendirme. *Tek-Dav İslâmi Araştırmalar*, *2*(8), 17-34.

Akkâvî, İ. F. (2006). *El-mu'cemu'l-mufaṣṣal fî 'ulûmi'l-belâġa*. Dâru'l-kütübi'l-'ilmiyye.

Arpaçukuru, O. (2020). Kur'an'ın anlamlarının Türkçeye aktarımı: Meâl mi, tercüme mi? *dergİabant (AİBÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi)*, *8*(2), 694-710.

Aydar, H. (1996). *Kur'an-ı kerim'in tercümesi meselesi*. Kur'an Okulu Yayıncılık.

Bahar, M. (2022). Kur'an yolu meali'nde te'âruz vehmi uyandıran ayetlerin bütünlük çerçevesinde aktarılması bakımından iyileştirmeye açık hususlar. İçinde B. Köseoğlu & M. Güvenç (Ed.), *Meallerde geliştirilmeye açık alanlar* (ss. 553-599). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Başer, H. M. Ç., & Sütşurup, B. (2023). Türkiye'de Kur'an çevirisi/meâl üzerine yapılmış çalışmaların tasnifi ve değerlendirilmesi. *Mizanü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi*, *16*, 1-22.

Başkan, Ö. (2008). Çevirinin temel nitelikleri bağlamında Kur'an çevirisinde yöntem sorunu üzerine. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *7*(14), 101-115.

Bilgin, A. (2016). *Kur'an'daki deyimler ve Zemahşerî'nin Keşşaf'ı* (3. baskı). Ankara Okulu.

Bilgin, A. (2017a). Kur'an meallerinde nesne yanlışlarının neden olduğu anlatım kusurları. *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*, *3*(1), 7-21.

Bilgin, A. (2017b). Kur'an meallerinde özne yanlışlarının neden olduğu çeviri hataları. *İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *7*(1), 65-79.

Bolelli, N. (2020). *Belâgat beyân-me'ânî-bedî' ilimleri* (14. baskı). Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

Boztaş, İ. (1998). Çeviri, çevirmen, dilbilim ilişkisi, çeviride eşdeğerlik ve kayıplar. *Hacettepe Edebiyat Fakültesi Dergisi*, *10*(2), 55-65.

Bulut, A. (2021). *Belâgat terimleri sözlüğü* (2. baskı). Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

Çıbıklı, S. R. (2014). *Söz sanatları açısından meâl problemleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.

Demirbaş, S. (2022a). Kur'an'da 'Lâ/لا' edatının hazfı ve meallerdeki çevirisi. *ULUM*, *5*(1), 43-64. https://doi.org/10.54659/ulum.1119811

Demirbaş, S. (2022b). Kur'ân-ı Kerîm'de 'bel' edatının içerdiği manalar ve Türkçeye çeviri problemi. *Eskiyeni*, *47*, 765-788. https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1039336

Demirci, M. (2017). *Tefsir tarihi* (40. baskı). Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları.

el-Bâkıllânî, E. B. (1349). *İ'câzü'l-Ḳur'ân*. el-Matba'atu's-selefiyye.

el-Cürcânî, A. (1375). *Delâilü'l-i'câz*. Mektebetu'l-hancı.

el-Endelüsî, E. H. (1420). *El-baḥrü'l-muḥîṭ fi't-tefsîr* (C. 6). Dârü'l-fikir.

el-Kazvînî, C. (1431). *Telḫîṣü'l-miftâh*. Mektebetu'l-büşrâ.

el-Kurtubî, E. A. M. (1427a). *El-câmiʿ li-aḥkâmi'l-Ḳurʾân* (1. baskı, C. 2). Müessesetu'r-risâle.

el-Kurtubî, E. A. M. (1427b). *El-câmiʿ li-aḥkâmi'l-Ḳurʾân* (1. baskı, C. 11). Müessesetu'r-risâle.

el-Merâğî, A. M. (1414). *ʿUlûmü'l-belâġa* (3. baskı). Dâru'l-kütübi'l-'ilmiyye.

er-Râfî, M. S. (1421). *Târîhu âdâbi'l-'Arab: C. I* (1. baskı). Dâru'l-kütübi'l-'ilmiyye.

er-Râzî, F. (1424). *Nihâyetü'l-îcâz fî dirâyeti'l-i'câz* (1.baskı). Daru Sâdır.

er-Rummânî, E.-H. A. (1976). *En-nüket fî i'câzi'l-Ḳur'ân* (3. baskı). Dâru'l-ma'ârif.

Ertuğrul, O. (2015). Belâgatta meânî ilmi. *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *5*, 155-180.

es-Sâbûnî, M. A. (1443). *Safvetü't-tefâsîr* (C. 2). el-Mektebetu'l-'asriyye.

es-Sekkâkî, E. Y. (1435). *Miftâhu'l-ʿulûm*. Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye.

et-Teftâzânî, S. (t.y.). *Muḫtaṣaru'l-meʿânî*. Dâru'l-fikir.

et-Teftâzânî, S. (1434). *El-mutavvel*. Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye.

ez-Zehebî, M. H. (t.y.). *Et-tefsîr ve'l-müfessirûn* (C. 1). Mektebetun Vehbetun.

ez-Zemahşerî, E.-K. (1433). *El-keşşâf ʿan ḥaḳāʾiḳı ġavâmiżi't-tenzîl ve ʿuyûni'l-eḳāvîl fî vücûhi't-teʾvîl*. Dâru ibn Hazm.

ez-Zürkânî, M. A. (1415). *Menâhilü'l-ʿirfân fî 'ulûmi'l-Ḳur'ân* (5. baskı, C. 2). Dâru'l-kitâbi'l-'arabî.

Fîrûzâbâdî, E.-T. M. (1429). *El-kāmûsü'l-muhît*. Dâru'l-hadîs.

Göktürk, A. (1994). *Çeviri: Dillerin dili* (1. baskı).

Habenneke, A. H. (1416a). *El-belâġatu'l-ʿArabiyye* (1. baskı, C. 1). Dâru'ş-şâmiyye.

Habenneke, A. H. (1416b). *El-belâgatu'l-ʿArabiyye* (1. baskı, C. 2). Dâru'ş-şâmiyye.

Hacımüftüoğlu, H. (2006). *Türkçe Kur'an tercümelerinde metot sorunu* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.

Hacımüftüoğlu, N. (2015). Belâgat ilmi ve Kur'ân. *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *1*(1), 9-36.

Hengirmen, M. (2006). *Türkçe temel dil bilgisi* (5. bs). Engin Yayınevi.

İbn Ahmed, E. A. (1417). *El-cümel fi'n-nahiv* (5. baskı).

İbn Cebir, M. (t.y.). *Tefsîru Mücâhid*. Dâru'l-fikri'l-İslâmî el-hadîse.

İbn Manzûr, E.-F. C. (1119). *Lisânü'l-ʿArab*. Dâru'l-ma'ârif.

İbn Müsennâ, M. (1381). *Mecâzu'l-Kur'ân*. Mektebetu'l-hancı.

İbn Süleymân, M. (1423). *Tefsîru Mukâtil b. Süleyman* (1. baskı, C. 2). Dâru'l-ihyâ et-turâs.

İbnü's-Serrâc, E. B. (t.y.). *El-usûl fi'n-nahiv* (C. 2). Müessetu'r-risâle.

İmer, K., Kocaman, A., & Özsoy, S. (2011). *Dilbilim sözlüğü* (1. baskı). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Kara, Y., & Fazlıoğlu, Ş. (2020). Umûm-husûs bağlamında harf-i ta'rifin anlam yelpazesi. *Şarkiyat Mecmuası*, *37*, 127-139.

Özalp, M. S. (2022). Arap belâgat literatürü. *İslami İlimler Araştırmaları Dergisi*, *11*, 111-137. https://doi.org/10.54958/iiad.1099672

Özcan, M. (2014). *Kur'an deyimleri ve çeviri stratejileri*. Cantaş Yayınları.

Sâmî, Ş. (1317). *Kâmus-i Türkî*. İkdam Matbaası.

Tabâne, B. (1377). *El-Beyânu'l-ʿArabî dirâseten târîḫıyyeten fenniyyeten* (3. baskı). Mektebetu'l-Ancelo el-Mısrıyye.

Tiyek, F. (2016). Kur'an tercümeleri ile ilgili teamüllere eleştirel bir yaklaşım. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *9*(45), 1033-1041.

Uçar, M. (2014). *Türkçede emir kipinin işlevleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Erciyes Üniversitesi.

Üstün, S. (2012). Cumhuriyetin ilanından günümüze Kur'an tercümeleri üzerine. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, *10*(19), 457-481.

www.kuranmeali.com. (2025).

Yavuz, Y. Ş. (2000). İ'câzü'l-Kur'ân. İçinde *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 21, ss. 402-406). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Yazır, E. M. H. (1995). *Hak dîni Kur'an dili* (C. 1). Akçağ Yayınları.

Yılmaz, H. (2016). Kur'ân meali bağlamında harfî tercüme ile tefsirî tercüme türü arasında bir mukayese. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *3*(6), 1-18. https://doi.org/10.17050/kafifd.266055